

Europa-Föderationspläne der Widerstandsbewegungen 1940–1945. Eine Dokumentation. Gesammelt und eingeleitet von WALTER LIPGENS. Schriften des Forschungsinstituts der Deutschen Gesellschaft für Auswärtige Politik, Band 26. München, R. Oldenbourg Verlag, 1968. xx+547 s. DM 52.

Walter Lipgens, professor ved Saarlands Universitet, har samlet en række tekster fra den anden verdenskrigs europæiske modstandsbevægelse, først og fremmest den vesteuropæiske. De skal dokumentere, at de betydeligste *résistance*-ledere i Italien, Tyskland og de besatte lande søgte at fremme en sammenslutning efter krigen af de europæiske folk på føderativ basis. Bogen er et biprodukt af et andet forskningsprojekt, som Lipgens arbejdede på, nemlig en undersøgelse af begyndelsen til de europæiske samlingsbestrebelse i årene 1946–50. Under arbejdet hermed samlede han så meget materiale fra krigsårene, at han foretrak at udgive det separat fremfor – som oprindeligt planlagt – at lade det indlede hovedfremstillingen.

Lipgens fastslår både i forord og indledning, at teksterne entydigt viser, at den europæiske føderationspolitik i det første efterkrigsårti ikke skal ses som et blot og bart produkt af den kolde krig, truslen fra Sovjetunionen og amerikanske ønsker, men tværtimod har rødder tilbage til fremtrædende ledere i modstandskampen. Føderationstanken fremmedes ifølge Lipgens af to forhold. Dels blev Folkeforbundet en fiasko, fordi det ikke havde supranational suverænitet, og fordi det i dilemmaet mellem at være en verdensomspændende organisation og en garant for freden i Europa faldt mellem to stole. Dels formåede nationalstaterne i Europa ikke at vise deres eksistensberettigelse, da de skulle beskytte deres folk mod den tyske ekspansion. Disse to forhold modnede sindene for en fælleseuropæisk løsning af sikkerhedsproblemet – i nederlagets første stund i 1940/41 endog under tysk ledelse. Denne tilbøjelighed til kollaborationisme hos »redliche Männer« placerer Lipgens i den første af de tre faser, som han opererer med for den aktive modstandsbevægelses vedkommende, »die Phase der Vorversuche«, der ideologisk er »die im weitesten Sinne «konservative» Phase, eine Tradierung bisheriger Ideologien, . . . ein nachwirkender »Reflexe patriotique«« (s. 13). Først i den næste fase begyndte »der »eigentliche« Widerstand«. Nu var de »redelige« kollaboratorer blevet klar over nazismens egentlige væsen, nu sluttede de sig til modstandsbevægelsen og bragte med sig Europa-tankens.

Lipgens opererer yderligere med en tredje, afsluttende »Phase der Denaturierung«, hvor kommunisterne i kraft af deres hensynsløst forcerede maquis-gruppedannelse stedvis kunne spille en dominerende rolle. Det vil sige, at han ikke betragter kommunisterne som en ægte del af den europæiske modstandsbevægelse. Også i en anden henseende definerer han modstandsbevægelsen meget snævert. Således skelner han for Frankrigs vedkommende skarpt mellem den »egentlige« *résistance* og de Gaulle (s. 181 f.).

Alt dette gør, at man sidder med en beklemmende fornemmelse af, at Lipgens er ude i et politisk ærinde, der kan være hæderligt nok i sig selv, men forleder ham til at gøre vold på fortiden. Man stiller sig skeptisk over for hans håndfaste opstilling af tre almeneuropæiske faser for modstandsbevægelsen – og ligeså over for den behændige måde, hvorpå han får sat de konservatives patriotiske reflekser hen i startfasens skammekrog. Derved bliver pladsen i centrum ryddet for til-

hængerne af den europæiske integration, og denne får glørværdige aner tilbage til modstandskampens heroiske fortid, bliver legitimt europæisk og ikke et amerikansk påtryk. Man kan endvidere mene om såvel kommunisterne som de Gaulle, hvad man vil, men at opstille et *résistance*-begreb, der ikke indbefatter dem, fordi de kæmpede mod tyskerne ud fra andre politiske opfattelser end Europa-føderalisterne, nærmer sig betænkeligt forfalskningen. Fra den 22. juni 1941 – og det er overalt i Europa et meget tidligt tidspunkt i modstandsbevægelsens udvikling – gik kommunisterne i de besatte lande en bloc ind i illegalt arbejde, og i Lipgens' eget Tyskland var de illegalt på færd fra den brune revolutions dage. Hvad de Gaulle angår, kan man citere en autoritet som Henri Michel: »Toute l'histoire de la clandestinité française est celle d'un regroupement progressif des diverses forces de la Résistance, extérieure et intérieure, autour et sous l'autorité du général de Gaulle« (i: *Les Mouvements Clandestins en Europe*, Paris 1961, s. 71). At anvende *résistance*-begrebet anderledes end Michel ville da også svare til at definere vor hjemlige modstandsbevægelse så snævert, at en Ebbe Munck, en Christmas Møller eller en Henrik Kauffmann ikke faldt ind derunder.

Lipgens bringer ingen tekster fra Danmark (i øvrigt heller ikke fra Norge). På grundlag af en korrespondance med Jørgen Hæstrup skriver han, at det synes »ziemlich sicher, dass im dänischen Widerstand der Europa-Gedanke fast keine Vertreter hatte, weil er, von Deutschland und Frankreich zu sehr enttäuscht, seine Hoffnung Grossbritannien und einer atlantischen Gemeinschaft zuwandte« (s. 27). Men dette forhold volder ham øjensynligt sorg, for han aflaster udsagnet med et citat fra den svenske (sic!) gren af Verdensaktionen for Freden, der i april 1943 slog til lyd for et kommende overstatsligt forbund.

Det kan i øvrigt tilføjes, at blandt de dominerende tankestrømninger i hjemlige illegale kredse var en voldsom animositet mod alt, hvad tysk var, dertil hos ikke-kommunister en bølge af nationalfølelse (ofte kombineret med sydslesvigsk aktivisme) og i visse kredse en dyrkelse af det nordiske samarbejde.

Det skal ikke bestrides, at føderationstanken har været levende i mange modstandskredse ud over Europa, og det er klart, at den foreliggende tekstsamling er værdifuld som vidnesbyrd herom, men den skæmmes og lades i stikken af Lipgens' indledning. Han giver ufuldstændige eller suspekte svar på de væsentlige spørgsmål om, i hvilken grad den del af den illegale presse, hvorfra han henter sine tekster, er repræsentativ; i hvilket omfang Europa-tanken overhovedet dominerer den ideologisk/politiske debat i denne presse; og med hensyn til Europa-tilhængernes politiske placering og illegale repræsentativitet. Lipgens præsenterer os kun for ét ideologisk synspunkt, og derfor kan hans antologi kun betragtes som en illustration heraf og ikke som det bevis, som han trods sine mange forbehold søger at gennemføre.

AAGE TROMMER